

Witold Jemielity

Małżeństwa wojskowych niższych stopni w Królestwie Polskim

Ius Matrimoniale 5 (11), 193-201

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Witold Jemielity

Małżeństwa wojskowych niższych stopni w Królestwie Polskim

W Królestwie Polskim duchowni byli urzędnikami stanu cywilnego; prowadzili dla swoich parafian księgi urodzeń, ślubów i zgonów. Przy błogosławieniu małżeństw kierowali się prawem kościelnym i państwowym. To drugie normowało wchodzenie w związki małżeńskie poborowych, służących w wojsku i przebywających na urlopach. Rząd kierował rozporządzenia do biskupów a ci do proboszczów. Pisma te zachowały się w Archiwum Diecezjalnym w Łomży. Autor zamierza przedstawić zmieniające się na przestrzeni stu lat przepisy o małżeństwach wojskowych niższych stopni.

Dnia 14 lutego 1799 r, kamera białostocka przesłała duchowieństwu rozporządzenie króla Fryderyka Wilhelma względem zapowiedzi i ślubów żołnierzy oraz ich synów. Zdarzało się często, pisano, iż pełniący służbę czynną a także synowie wojskowych cudzoziemców opuszczali swoje garnizony, rozchodzili się po kraju, podejmowali zajęcia, szukali sposobów wyłączenia się z regimentów, zawierali małżeństwo. Odtąd zabrania się głosić takowym zapowiedzi i udzielać ślubu dopóki nie przedstawią pisemnego zezwolenia od swego regimentu¹.

Dnia 2 marca 1808 r, sztab generalny wojska podał rozkaz dzienny w sprawie małżeństw. Marszałek Davoust dowiedział się z raportów, że liczni wojskowi, szczególnie trzeciego regimentu, zawierali małżeństwa bez wiedzy swoich naczelników i zachowania prawa francuskiego. Takie małżeństwa były od początku nieważne i powodowały zamieszania w rodzinach. Generałowie i pułkownicy mieli zatroszczyć się, aby za-

¹ Archiwum Diecezjalne w Łomży (skrót: ArŁm). Zespół ogólny (skrót: II), sygn. 48 k. 15. Por. W. Jemielity, Akta stanu cywilnego w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim, Prawo Kanoniczne 38(1995) nr 1 – 2, s. 163 – 188; tenże, Kurrendy w Królestwie Polskim, Prawo Kanoniczne 39(1996) nr 3 – 4, s. 237 – 242.

den z podkomendnych jakiegokolwiek stopnia nie ważył się wchodzić w związki małżeńskie bez ich zezwolenia i zachowania formalności nakazanych prawem cywilnym francuskim. Mieli tego przestrzegać duchowni wszystkich wyznań. W sześć dni potem minister wewnętrzny i religijny przekazał pismo biskupowi wigierskiemu, Janowi Klemensowi Gołaszewskiemu, a ten księżom rzymsko katolickim i unickim².

Zabór pruski trwał dwanaście a Księstwo Warszawskie osiem lat, gdy Królestwo Polskie cały wiek. Rozporządzenia zapoczątkował 12 / 24 września 1817 r. książę Konstanty pismem do komisji rządowej wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Ta 27 września powiadomiła biskupów, aby, zapobiegając wszelkim nadużyciom, jakie mogłyby zaistnieć przez małżeństwa wojskowych zawierane bez wiedzy i zezwolenia swoich zwierzchników, zakazała błogosławić takie małżeństwa. Niech biskup przekaze to duchowieństwu. Gdyby ono postąpiło wbrew prawu, ściąganie na siebie najsurowszą odpowiedzialność. Dnia 31 października tego roku komisja rządowa wojny stwierdziła, iż na małżeństwo podoficerów i żołnierzy zezwala dowódca pułku a oficerów wszelkiego stopnia i urzędników wojskowych ona sama. Pozwolenie powinno brzmieć: „Zaświadcza jako NN (imię, nazwisko, stopień, broń) ma sobie udzielone pozwolenie wejścia w związki małżeńskie z (imię i nazwisko przeszłej małżonki), a przeto ślub tak cywilny, jako i religijny może mu być dany, po dopełnieniu warunków Kodeksem Cywilnym przepisanych. Dowódca pułku N lub baterii N”. Przekazując to biskupom, komisja rządowa sprawiedliwości oczekiwała w ciągu ośmiu dni potwierdzenia odbioru i powiadomienia duchowieństwa. Niezależnie od biskupa poinformował urzędników stanu cywilnego, czyli proboszczów, prokurator królewski województwa augustowskiego. Dnia 19 listopada tego roku z komisji rządowej sprawiedliwości nadeszło wyjaśnienie, iż przez określenie „lub do wojska należący” należy rozumieć aktualnie zostających pod zwierzchnością wydziału wojennego³.

W 1818 r. komisja województwa płockiego zapytała komisję rządową wojny, czy spisowi do wojska mogą się żenić. Ta 27 lipca wyjaśniła wszystkim komisjom wojewódzkim i biskupom, że o pozwolenie na małżeństwo mają ubiegać się jedynie ci spisowi, którzy podług art. 15 i 16 postanowienia cesarza i króla z 5 / 17 października 1816 r. będą two-

² ArŁm, II sygn. 3 k. 73.

³ ArŁm, II sygn. 6 k. 25, 32; II sygn. 50 k. 52; II sygn. 59a k. 23; II sygn. 80 k. 89, 110.

rzyć pierwszą rezerwę. Oni bowiem po odbytych ćwiczeniach od 15 kwietnia do 15 czerwca każdego roku wrócą do domu i będą uważani za żołnierzy liniowych urlopowanych. Ponieważ dotąd nie ustanowiono tych rezerw, zatem spisowi mogą się żenić. I tak nie uwolni to ich od wzięcia do wojska, albowiem art. 2 wspomnianego postanowienia cesarza jedynie tych wyłączył od spisu, którzy ożenili się przed ogłoszeniem postanowienia. Biskupi powiadomili duchowieństwo⁴. W lutym 1823 r. trzykrotnie ogłoszono z ambon wyjaśnienie komisji rządowej wojny, iż samo zawarcie małżeństwa nie zwalnia od zaciągu a wszelkie prośby sprawią jedynie kosztą zainteresowanym. Zwolnienie przysługuje mężczyznom, którzy ożenili się przed 30 listopada 1816 r., to jest przed datą ogłoszenia postanowienia królewskiego z 5 / 17 października tego roku oraz gdy uczynili to przed ukończeniem dwudziestego roku życia⁵. Dnia 28 września 1829 r. Rada Administracyjna podjęła uchwałę o bezpłatnym wydawaniu aktów ślubnych dla dokumentacji przy zaciągu. Zaświadczenie miało zawierać tylko imię i nazwisko mężczyzny, datę ślubu, imię i nazwisko małżonki oraz miejsce ich zamieszkania. Opłatę za metrykę urodzenia zniesiono przed dwunastu laty, podobnie za inne dokumenty potrzebne do zaciągu⁶.

Po upadku powstania listopadowego żołnierzy polskich wcielano do armii carskiej. Dnia 8 czerwca 1832 r. generał Rautenstrauch uspokajał ludność; z ambon ogłoszono „wyłączonych od zaciągu” – dziewięć punktów i „pozostających w domach”, tutaj m. in.: a) wojskowi niższych stopni, którzy zawarli małżeństwo przed 19 kwietnia / 1 maja 1832 r.; b) owdowieli i mają na utrzymaniu dzieci nieletnie; c) wojskowi niższych stopni będący opiekunami małoletnich siostr i braci; d) wszyscy żonaci, którzy przed powstaniem byli zwolnieni z wojska a następnie powołani przez rząd rewolucyjny⁷. Dnia 6 / 18 sierpnia 1842 r. generał Rautenstrauch przesłał biskupom a ci urzędnikom stanu cywilnego nowe przepisy o małżeństwach podoficerów i żołnierzy urlopowanych nieograniczenie, mianowicie: 1) Wojskowi niższych stopni kawalerowie lub wdowcy mogą się żenić bez oddzielnego na to pozwolenia. Za dokument ich stanu wolnego wystarczą „bilety urlopowe”, w których zaznaczono, czy są żonaci, kawalerowie lub wdowcy; 2) Duchowni wpiszą na biletach, kiedy i z kim

⁴ ArŁm, II sygn. 50 k. 62; II sygn. 51 k. 73; II sygn. 79 k. 440; II sygn. 80 k. 158.

⁵ ArŁm, II sygn. 31 k. 48; II sygn. 82 k. 88.

⁶ ArŁm, II sygn. 484 k. 55.

⁷ ArŁm, II sygn. 482 k. 131.

wojskowi niższych stopni zawarli małżeństwo oraz imiona chłopców zrodzonych w czasie trwania urlopu nieograniczonego; 3) W przypadku śmierci wojskowych, duchowni podadzą na biletach, kiedy zmarli a bilety przekażą natychmiast burmistrzom miast lub wójtom gmin; ci zanotują w swoich księgach⁸.

Dnia 3 / 15 października 1844 r. namiestnik Królestwa, Paskiewicz, zarządził: 1) Co roku należy ogłaszać w Dziennikach Gubernialnych i z ambon, że spisowi, którzy po ukończeniu sprawdzania ksiąg ludności zawrą małżeństwo, nie będą oszczędzani od służby wojskowej, chyba że z innych prawnych powodów otrzymają zwolnienie; 2) Proboszczowie i urzędnicy stanu cywilnego przy zawieraniu przez spisowych małżeństw po ukończeniu corocznego sprawdzania ksiąg ludności mają ostrzegać spisowych, narzeczone, rodziców i opiekunów, że z tytułu zawarcia małżeństwa spisowi nie mogą rościć żadnego prawa do oszczędzania ich od zaciągu. Biskup sejneński, Paweł Straszyński polecił ogłosić to trzykrotnie z ambon a w latach następnych przy rozpoczęciu spisu wojskowego. Księża mieli uświadamiać narzeczone, rodziców i opiekunów. Biskup dodał, iż termin, od którego zawarcie małżeństwa nie powoduje wyłączenia od zaciągu zaczyna się corocznie od rozpoczęcia superrewizji i trwa do dnia ogólnego poboru; w roku bieżącym od 19 listopada/ 1 grudnia. We wrześniu 1845 i marcu 1847 r. biskup przypominał powyższe rozporządzenie, powodowany naleganiami komisji rządowej spraw wewnętrznych i duchownych. W 1845 r. proboszcz parafii Kleczkowo prosił naczelnika powiatu o wyjaśnienie, jak ma rozumieć określenie „sprawdzanie ksiąg”. Ten odpowiedział, że delegacja spisu wojskowego bada księgi z ludnością miejscową, i odesłał petenta do Dziennika Gubernialnego Płockiego z 1844 r., nr 47, s. 860, gdzie podano: od daty rozpoczęcia superrewizji do dnia ogólnego poboru na kontyngent⁹.

Dnia 23 sierpnia / 4 września 1849 r. komisja rządowa spraw wewnętrznych i duchownych powiadomiła biskupów o zasadach udzielania ślubu wdowom po wojskowych. Oto namiestnik Królestwa polecił wszystkim naczelnikom wojennym, aby po otrzymaniu od dowódców pułkowych wiadomości o śmierci żołnierzy pochodzących z Królestwa przesyłali takowe do komisji rządowej sprawiedliwości. Duchowni dotąd poprze-

⁸ ArŁm, II sygn. 34 k. 31; II sygn. 58 k. 40; II sygn. 59a k. 102.

⁹ ArŁm, II sygn. 34 k. 45; II sygn. 68 k. 1, 6; II sygn. 83 k. 103. Archiwum Parafialne w Wysokiem Mazowieckiem. Rozporządzenia 1834 – 1847.

stawali na ogólnych doniesieniach w Gazecie Policyjnej o śmierci wojskowych i udzielali ślubu wdowom. Naruszało to przepisy o aktach stanu cywilnego z 1835 r., wedle których właściwym dowodem jest akt zgonu, oraz przepisy o małżeństwie z 1836 r., które wskazywały, jakim dokumentem można zastąpić akt zgonu. Niech duchowni stosują się do nowo wydanych przepisów, z wyjątkiem przypadku określonego w art. 54 z 1836 r, o małżeństwach, który zezwala na akt zniania oraz gdy są świadkowie zgonu żołnierza¹⁰.

Dnia 26 sierpnia / 6 września 1852 r. komisja rządowa spraw wewnętrznych i duchownych stwierdziła, że duchowni udzielali ślubu kantonistom wojskowym, czyli synom wojskowych dymisjonowanych i będących na urloпах nieograniczonych. Kantonieści jako zaliczeni do służby wojskowej nie powinni wstępować w związki małżeńskie bez pozwolenia władzy wojskowej. Pomimo zawarcia małżeństwa będą odsyłani do swoich batalionów. Niech biskupi zabronią pod najsurowszą odpowiedzialnością błogosławienia takich małżeństw bez szczególnego w każdym przypadku pozwolenia od władzy wojskowej¹¹.

Dnia 18 / 30 marca 1859 r. komisja rządowa spraw wewnętrznych i duchownych powiadomiła biskupów o zmianie przepisów względem małżeństw urlopowanych niższych stopni. Dotąd wyjednywali oni pozwolenie od władz wojskowych za pośrednictwem naczelników powiatowych, co trwało długo. Takowe uprawnienia otrzymali sami naczelnicy powiatowi a w Warszawie oberpolicmajster. Duchowni mieli zaznaczyć na biletach kto, z kim, kiedy zawarł małżeństwo oraz podać zrodzonych synów¹².

Dnia 23 sierpnia / 4 września 1863 r. komisja rządowa wyznań religijnych i oświecenia publicznego uściśliła dotychczasowe przepisy względem małżeństw wojskowych niższych stopni przebywających na urlopie. Otrzymali oni bilety o różnych kolorach: urlopowani nieograniczenie – bilety na papierze różowym, urlopowani czasowo – żółtym, urlopowani czasowo dla poratowania zdrowia – zielonym, urlopowani krótkoterminowo – białym. Wojskowi trzech pierwszych grup mogli swobodnie zawierać małżeństwo, zaś krótkoterminowi – za pozwoleniem władzy wojskowej. Na biletach było zaznaczone, czy są kawalerami bądź wdowcami, i to wystarczało duchownym do błogosławienia ślubu.

¹⁰ ArŁm, II sygn. 66 k. 44; II sygn. 68 k. 42.

¹¹ ArŁm, II sygn. 58 k. 102; II sygn. 69 k. 22.

¹² ArŁm, II sygn. 34 k. 95; II sygn. 69 k. 70.

W przypadku, gdy na bilecie nie podano wolnego stanu, czy jest kawalerem lub wdowcem, duchowny powinien zwrócić się do naczelnika powiatu, a ten wyżej, o wyjaśnienie. W razie powołania wojskowych niższych stopni urlopowanych nieograniczenie, czasowo, terminowo i krótkoterminowo do służby czynnej, zostaną od nich wzięte bilety, co uniemożliwi zawieranie małżeństw. Niech biskupi powiadomią o tym urzędników stanu cywilnego, swoich duchownych. Niezależnie od biskupa, księży otrzymali to pismo od naczelników powiatowych¹³.

Dnia 16 czerwca 1866 r. Zarząd Wojskowy ogłosił zatwierdzone przez cara przepisy o zawieraniu małżeństw przez urlopowanych niższych stopni. Dnia 14 lipca sztab główny przekazał pismo warszawskiemu wojennemu okręgowi a ten 25 lipca upoważnił komisję rządową do zmiany przepisów podanych 23 sierpnia / 4 września 1863 r. Oto nowe przepisy:

1. Duchowni mogą bez pozwolenia władz cywilnych i wojskowych udzielać ślubu tylko urlopowanym nieograniczenie niższych stopni posiadających bilety czerwone.
2. Spośród znajdujących się na urloпах chwilowych za biletami żółtymi i urloпах dłużej trwających za biletami zielonymi mogą zawierać małżeństwo jedynie podoficerowie o ile w tym stopniu wojskowym przeszli pięć lat. Przedtem wobec urzędnika stanu cywilnego złożą oświadczenie, że nie będą ubiegać się o zasiłek ze skarbu państwa ani o wyznaczenie im osobnej kwatery; oświadczenie należy zachować w księgach parafialnych.
3. Czas pięcioletniej służby w stopniu podoficerskim oblicza się urlopowanym czasowo za biletami żółtymi od dnia ich awansu do momentu starania się o zawarcie małżeństwa. Urlopowani na czas dłuższy za biletami zielonymi liczą od awansu do dnia przebywania jednego roku na urlopie; dłuższy urlop dla poratowania zdrowia nie wchodzi do okresu pięcioletniego.
4. Odwołuje się dawanie ślubu żołnierzom przebywającym na urloпах chwilowych i dłuższych. Żenić się będą mogli dopiero po uzyskaniu urlopu nieograniczonego.
5. Pozostaje w mocy zakaz udzielania ślubu wojskowym niższych stopni będącym na urlopie krótkotrwałym za biletami białymi.
6. Trzeba nadal wpisywać na biletach datę ślubu, imię i nazwisko żony, urodzone dzieci, śmierć żony i dzieci.

¹³ ArŁm, II sygn. 34 k. 110. Zespół parafialny (skrót: I), sygn. 266 k. 216.

7. Gdy na bilecie urlopowanego nie będzie zaznaczone jakiej jest religii, czy kawaler lub wdowiec; gdy na żółtych lub zielonych biletach pominięto czas awansowania lub podoficer twierdzi, iż uczyniono to mylnie; gdy pozbawieni zupełnie biletów lub posiadający czasowe urlopy będą mówić, że są zwolnieni na urlop nieograniczony, więc mogą się żenić; gdy żołnierze z biletami żółtymi lub zielonymi zapewniają, że nabyli prawo do urlopu nieograniczonego; oraz w innych trudnościach i nieporozumieniach – należy wstrzymać się z udzieleniem ślubu, zaś osoby niższych stopni powinny udać się do naczelników powiatowych a w Warszawie do zarządu policmajstra dla zbadania sprawy. W razie potrzeby, urzędy te porozumieją się ze sztabem wojskowym. Komisja rządowa spraw wewnętrznych i duchownych 17 / 29 listopada 1866 r. przekazała rozporządzenie biskupom z zaleceniem, aby duchowieństwo ściśle je przestrzegało¹⁴.

Już 17 / 29 i 19 / 31 maja 1867 r. zarządzający sprawami wyznań w Królestwie, Muchanow, przesłał biskupom kolejne zawiadomienie. Ministerstwo marynarki zezwoliło udzielać ślubu podoficerom marynarki, którzy przeszli pięć lat i znajdowali się na urlopowach krótkoterminowych oraz szeregowym niższych stopni będącym na urlopowach za biletami brunatnego i żółtego koloru. Należało oznajmić im, że przy powrocie do służby nie mogą zabierać ze sobą rodziny. Drugie rozporządzenie pochodziło od rady wojennej a dotyczyło czasowego złagodzenia dla wdowców wojskowych niższych stopni znajdujących się na urlopowach, którzy przed wydaniem przepisów z 1866 r. zawarli pierwsze lub drugie małżeństwo a posiadali dzieci nieletnie i pozbawione wszelkiej opieki. Podoficerowie chociażby nie wysłużyli w tym stopniu wojskowym pięciu lat z przepisanej czasu, mogli zawierać małżeństwo. Biskup sejneński, Konstanty Ireneusz Łubieński, zaznaczył, aby duchowni ściśle tego przestrzegali „dla uniknięcia własnej odpowiedzialności”¹⁵.

Dnia 26 grudnia 1870 r. car podpisał a 1 stycznia następnego roku rada wojenna ogłosiła, iż niżsi wojskowi przebywający na urlopie okresowym (nie krótkim i terminowym) mogą zawierać małżeństwo; odnosi się do nich prawo z 1859 r., punkt 107 i 108, księga I, część II, s. 1604. Natomiast do zwolnionych na krótko stosują się przepisy z 23 sierpnia

¹⁴ ArŁm, II sygn. 68 k. 65; II sygn. 69 k. 86; II sygn. 498 k. 241.

¹⁵ ArŁm, II sygn. 68 k. 66; II sygn. 69 k. 88.

1867 r., i nie mogą się żenić. Dnia 31 marca / 12 kwietnia 1871 r. Muchanow wyjaśnił, iż żołnierz urlopowany okresowo posiadał bilet żółtego koloru. Kapłan udzielający ślubu powinien był na bilecie zaznaczyć datę, miejsce, nazwisko młodej pary, podpisać się i przyłożyć pieczęć urzędową¹⁶.

W 1875 r. gubernator suwalski powiadomił biskupa Piotra Wierzbowskiego, że niektórzy duchowni błogosławili małżeństwa żołnierzy niższych stopni urlopowanych czasowo nie posiadających biletów żółtych i pozwolenia władzy wojskowej; wbrew przepisom z 1 stycznia 1871 r. Inni duchowni dopiero po kilku miesiącach i czasami na innym papierze notowali czas zawarcia małżeństwa oraz pozostałe dane. Tacy ściągali na siebie odpowiedzialność. Biskup od siebie wezwał duchownych do przestrzegania prawa¹⁷.

Dnia 1 stycznia 1874 r. car podpisał nowe zasady, ale dopiero 27 grudnia 1879 r. w Królestwie ogłosił je generał gubernator warszawski. Wszyscy żołnierze niższych stopni urlopowani czasowo i nieograniczenie byli zaliczeni do zapasu armii. Korzystali, jak inni obywatele, ze wszystkich praw majątkowych i osobistych, w tym z prawa zawierania związków małżeńskich bez decyzji jakiegokolwiek władzy. Przedstawiali tylko duchownemu bilet uwalniający z armii czynnej a zaliczający do armii zapasowej. Udzielający ślubu miał zanotować na bilecie datę, miejsce, imię i nazwisko żony, złożyć swój podpis i pieczęć urzędową¹⁸. Te przepisy obowiązywały raczej do pierwszej wojny światowej.

Po jej zakończeniu, 17 stycznia 1920 r. biskup połowy wojska polskiego zaapelował do księży, aby z lat 1914 – 1920 sporządzili odpisy metryczne śmierci oraz ślubu wojskowych byłej armii rosyjskiej, austriackiej i niemieckiej. Mieli powiadomić z ambon, że o wypisy metrykalne wojskowych ludność powinna zwracać się wprost do Polskiego Urzędu Metrykalnego w Wiedniu lub do kurii połowej wojska polskiego¹⁹.

Można wspomnieć o rozporządzeniu ministerstwa spraw wewnętrznych z 22 marca 1922 r. Szeregowi odbywający służbę w wojsku stałym oraz w zapasie, stosownie do art. 6 i 8 Tymczasowej ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej, mogli w szczególnie wyjątkowych

¹⁶ ArŁm, II sygn. 34 k. 119; II sygn. 68 k. 69; II sygn. 505 k. 91.

¹⁷ ArŁm, II sygn. 34 k. 121, 131; II sygn. 69 k. 153; II sygn. 72 k. 21; II sygn. 73 k. 30.

¹⁸ ArŁm, II sygn. 34 k. 135; II sygn. 69 k. 169; II sygn. 70 k. 68; II sygn. 71 k. 87; II sygn. 73 k. 39.

¹⁹ ArŁm, II sygn. 73 k. 170.

wypadkach, np. z racji objęcia gospodarstwa rolnego, zaopiekowania się sierotami otrzymać zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego. Pozwoleń takich udzielały D. O. K. Zainteresowany miał przesłać uzasadnienie konieczności zawarcia małżeństwa oraz podpisy obojga narzeczonych, że nie roszczą sobie praw do ulg i zaopatrzenia ich rodziców na czas odbywania obowiązkowej służby wojskowej, i oświadczenie to potwierdzi rejent. W razie odmowy z D. O. K., w ciągu sześciu tygodni można odwołać się do ministerstwa spraw wewnętrznych, departament dziewiąty; decyzja będzie ostateczna. Pismo to czytano z ambon²⁰.

Przy zawieraniu małżeństwa wojskowi spełniali oczywiście wszystkie wymagania prawa kościelnego i państwowego, podobnie jak inni katolicy i obywatele. Ale to jest odrębny temat.

I matrimoni dei militari di inferiori gradi nel Regno di Polonia

Sommario

L'autore riferisce le disposizioni delle autorità del Regno di Polonia negli anni 1817-1874 riguardanti la celebrazione dei matrimoni dei militari di inferiori gradi

²⁰ ArŁm, II sygn. 73 k. 174.